

سیاست جنایی

(از گفت‌وگوهای تاب‌ساخت‌های ریزومیک شده)

مؤلفان:

سلمان کونانی

مدرس دانشگاه

پژوهشگر دکتری در حقوق جزا و جرم‌شناسی

اسلام مندنی

قاضی دادگستری

استاد دانشگاه

جمال انصاری

رئیس کل دادگستری استان تهران

استاد دانشگاه

با دیباچه:

دکتر ایرج گلدوزیان

استاد دانشگاه تهران

مجمع علمی و فرهنگی مجد

عنوان و نام پدیدآورنده	: سیاست جنایی: از گفتمان تا برساخت‌های
ریزومیک شده / سلمان کونانی... [و دیگران]؛ با دیباچه ایرج گلدوزیان	
مشخصات نشر:	: تهران، مجد، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۰۸۶-۷
یادداشت	: سلمان کونانی، جمال انصاری، اسلام مندنی.
عنوان دیگر	: از گفتمان تا برساخت‌های ریزومیک شده.
موضوع	: جرم‌شناسی
موضوع	: جرم‌شناسی -- سیاست دولت
موضوع	: جرم‌شناسی -- جنبه‌های اجتماعی
شماره افزوده	: کونانی، سلمان، ۱۳۶۴-
شماره افزوده	: گلدوزیان، ایرج، ۱۳۱۶-، مقدمه نویس
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ س/۹۷۶۰۲۶ HV
رده‌بندی دیویی	: ۳۶۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۷۰۰۳۰

سیاست جنایی

(از گفتمان تا برساخت‌های ریزومیک شده)

مؤلفان: سلمان کونانی، جمال انصاری، اسلام مندنی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۱ تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و منحصر به «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، تقاطع خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۰۳۸۶ - ۶۶۴۹۰۹۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۰۸۶-۷
ISBN: 978-600-193-086-7

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه کریمخان: بلوار کریمخان، بعد از خردمند شمالی، پلاک ۴۳، واحد ۱ شرقی - تلفن: ۸۸۸۳۴۳۳۷

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۶۲۶۸۶۷۰ - ۰۳۵۱

www.majdlaw.ir

E-mail: majd@majdlaw.com

فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور به طور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

۹.....	دیپاچه به قلم دکتر ایرج گلدوزیان.....
۱۱.....	پیشگفتار مولفان.....
۲۱.....	فصل اول: خاستگاه، محتوا و عنصرشناسی سیاست جنایی.....
۲۳.....	مبحث نخست: مفهوم سیاست جنایی و تفکیک آن از سیاست کیفری.....
۳۰.....	مبحث دوم: پیدایش سیاست جنایی در آیینہ بازخوانی تاریخ.....
۴۸.....	مبحث سوم: اقسام سیاست جنایی.....
۴۸.....	گفتار نخست: سیاست جنایی تقنینی.....
۵۱.....	گفتار دوم: سیاست جنایی قضایی.....
۵۳.....	گفتار سوم: سیاست جنایی اجرایی.....
۵۵.....	گفتار چهارم: سیاست جنایی مشارکتی.....
۵۸.....	مبحث چهارم: ارکان و عناصر سیاست جنایی.....
۵۸.....	گفتار نخست: جرم و جرم انگاری.....
۵۹.....	بند نخست: معیار عبور از صافی یا پالایش.....
۶۱.....	بند دوم: معیار بالانس و توازن دلایل.....
۶۱.....	بند سوم: معیار اقتناع افکار عمومی یا مقبولیت.....
۶۲.....	بند چهارم: معیار انتقای امکان ورود خسارت.....
۶۳.....	گفتار دوم: انحراف.....
۶۸.....	گفتار سوم: دولت.....
۷۰.....	گفتار چهارم: جامعه مدنی.....

- * « کنوانسیون بین‌المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی، مصوب ۲۱ دسامبر ۱۹۶۵ میلادی، مجمع عمومی سازمان ملل متحد » ۲۰۱
- * « کنوانسیون منع شکنجه و هرگونه رفتار توهین آمیز » ۲۱۶
- * « میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ میلادی مجمع عمومی سازمان ملل متحد » ۲۳۳
- * منابع و مأخذ (ارجاعی و تکمیلی) ۲۵۵

دیباجه به قلم دکتر ایرج گلدوزیان

« علم گمشده انسان است، بجوئید آنرا ولو نزد کافر (غیر مسلمان) باشد »
(از فرمایشات حضرت علی (ع))

**La science est Louaille egaree du musulman.
Reprends – La, serait – ce chez Les mecreants.
ALI-Ive calife.**

حقوق به عنوان یک دانش جهانی، ماهیتی سرشته از علم، فن و هنر دارد که سبب گشته است در زمان‌ها و مکان‌های مختلف همواره بتواند پاسخگوی کلیه مراجعان خود در بستر نظام‌های اجتماعی مختلف باشد. تاریخ حیات جوامع گویاست که تلاش برای بهره‌گیری از دانش حقوق و برقراری یک رژیم حقوقی پویا و نظام مند از گذشته‌های دور تاکنون، رکن و کین تعریف استراتژی از سوی دست اندرکاران و متولیان جامعه بوده و خواهد بود. اگر قدری تاریخ را ورق بزنیم، پی خواهیم برد که همیشه دستاوردهای حقوقی، نقطه امید و افتخار اجتماعات و هیئت‌های سیاسی حاکم بر آنها بوده است، تا جایی که به منظور ارتقای نظام حقوقی حاکم بر جامعه، همواره بخش عظیمی از سرمایه‌های انسانی و اجتماعی بکار گرفته می‌شده‌اند.

جوامع مختلف در برخورد با موازین دانش حقوق که هم ازجمله امور مبتلا به و جاری فراروی کنشگران آن می‌باشند و هم ستون علمی پایداری آن تعریف می‌شوند، ناگزیر از برخوردی علمی نسبت به این موازین می‌باشند، زیرا حقوق رشته ای علمی است، یعنی قواعد ثابت و فراگیری دارد که در هر زمان و مکانی قابلیت تجربه را دارد و در دراز مدت نتایج حاصل از آن قابل پیش بینی است، در نتیجه برخورد غیر علمی با آن، بدون شک بستر ناکامی و دوری از تعالی حیات اجتماعی را فراهم خواهد آورد. تجربیات جوامع مختلف از ادوار کهن تا به امروز به وضوح مؤید مدعاست.

به موازات مطالعه و فحص در زمینه حقوق، سیر در عرصه سیاست جنایی می‌تواند بسیاری از نارسایی‌ها و چالش‌های قابل پیش‌بینی نظام‌های اجتماعی مختلف و نوع الگو و سیاست جنایی حاکم بر آنها را نمایان ساخته و راهنما و راهبر ترسیم مدل و

ندارد، بلکه تعهدی جامعه‌وی است که ایفا و اجرای موفق آن مستلزم همکاری تمامی ساز و کارهای نظام اجتماعی اعم از حقوقی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و ... است. شش عنصر در بطن سیاست جنایی وجود دارد که عبارتند از: جرم و جرم‌انگاری، انحراف، دولت، جامعه مدنی، نظام پاسخگویی شناور و انعطاف پذیر در قبال جرم و انحراف و پیشگیری. این عناصر که تجلی بخش هویت حقیقی این دانش می‌باشند، به وضوح گستردگی حوزه نگرش و مداخله سیاست جنایی را در اکناف و فراسوهای نظام اجتماعی به تصویر می‌کشند. بر این اساس، طراحی یک سازه موفق برای سیاست جنایی در راستای تدبیر و مبارزه با پدیده جنایی، مستلزم تحصیل اشراف بر وضعیت نهادهای اجتماعی مختلف و آسیب شناسی نقش و کارایی آنهاست که بدون مطالعات فراگیر در جامعه میسر نخواهد شد. لذا، اینجاست که عمق تعهدات، تکالیف و ضرورت تشریک مساعی نهادهای کثیرالکثیر مختلف نظام اجتماعی در راستای برقراری آرامش ارزشی - هنجاری در جامعه و برخورداری از یک جامعه کم بهره از جرم و انحراف، رخ می‌نمایاند. بنابراین، این حقیقت که دانش سیاست جنایی، اجتماعی‌ترین شاخه از علوم جنایی است، هرگز دور از ذهن تداعی نمی‌شود.

علی ایحال، دریای پهناور علوم جنایی، ذاتی سراسر مملوء از جزر و مدهای فکری است که هر کدام به نوعی چراغ روشنگر بخشی از مسیر و غایت متعالی این علوم می‌باشند. در چنین دریایی از معنا، انسان یعنی آن ذات اندیشمند، با علقه فطری خود به ابتعاد از ترسیم جغرافیایی ابدی برای جولانگاه‌های علوم و بی‌اعتبار سازی مفاهیم انحصار خواه «تسخیر» و «مالکیت» در عرصه علوم، مسئولی ابدی برای کنکاش و پرسشگری پیرامون این جزر و مدهاست که صریحاً معارف هریت این علوم و انشعابات آن چون حقوق کیفری و سیاست جنایی می‌باشند. بی‌شک، این جاوید پیامی است که در تقویم اندیشه‌ها و در رخ آینه تمام نمای سفر سرزمین‌های فکری هبوط علم، گویی فریاد آن رسالت، پاسخ همیشه ماندگار انسان به تاریخ علوم و اندیشه - هاست.

بدون شک صحبت از کاربست اجرایی، محتوی و منطق اندیشه‌ها و تدابیر جنایی عمومی در هر قلمرویی از علوم جنایی و بخصوص قلمرو حقوق کیفری و سیاستگذاری جنایی، مستلزم اشراف کامل بر گرامر آغازین و قلمرو بر هم کنش نهادها

و ابزارهای آنها با سایر حوزه‌های علمی جامعه است که به خوبی سیر فراز و فرودها و ابعاد نظری و عملی گفتمان‌های کلان آنها را به تصویر می‌کشد. امروزه سیاست جنایی در نظام‌های اجتماعی مختلف، ساختار و هویت‌های مختلفی را به خود گرفته است که ریشه در واقعیات امروز و دیروز جوامع دارد. مسلماً برقراری یک مفهوم و پیکره علمی از سیاست جنایی در جامعه، مستلزم آگاهی بر انقلاب‌های فکری و گذشته نظام‌های اجتماعی، رژیم حقوقی و سازه‌های نوین آنهاست، زیرا بستر اولیه حیات و تولد سیاست جنایی چنین فضایی می‌باشد. بنابراین، انجام پژوهش‌هایی که بتواند سبب تنویر همه جانبه ساختمان سیاست جنایی گشته و حد و مرز گزاره‌های آن و نیز کیفیت تعامل و ارتباط آن با سایر نهادهای نظام اجتماعی را روشن نماید، می‌تواند تا حدود امیدوار کننده‌ای مسیر تعبیه و طراحی یک سیاستگذاری جنایی کارآمد و دارای اعراق جامعه مدار را هموار سازد.

معهداً، امید آن می‌رود که در مسیر پاسخگویی به مطلوب پیش گفته، این مطالعه و اثر ناچیز که ما را به سفری می‌برد که طی آن اجمالاً منطق، عناصر و کاربرست کلان، ساخت‌های گوناگون و قواعد سایه سیاست جنایی برای ما آشکار می‌گردد، بتواند به عنوان یک منبع قابل اتکا در راستای معرفی هویت، ساز و کارها و قواعد شناور و جامعوی دانش سیاست جنایی برای نهادها و مراجع قانونی و اجرایی زیربط و نیز پژوهشگران و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، کارگر و قابل استفاده بوده و بتواند آغازگران راه را بهتر بکار آید و پیشرفته‌تران را تمتع و تعمق افزاید و به مثابه یک ذره از دنیای پر معنای علوم جنایی، جهات و جرقه‌هایی از مسیر نیل به آموزه‌ها و سیاستهای راهبردی قابل اجرا را که بتوانند چاره و تدبیری برای مهار بحران پدیده جنایی پیشنهاد نمایند، برای دست اندرکاران، دانشجویان و پژوهشگران طلایه‌دار آینده‌های نزدیک کهن مرز و بوم ایران باستانی، نمایان سازد. همچنین، مباحث آغازین کتاب می‌تواند در راستای عناوین درس تاریخ تحولات حقوق کیفری در دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی نیز مورد استفاده قرار گیرد.

کوتاه سخن، مطالب این کتاب در چهار فصل تنظیم شده است؛ در فصل نخست، خاستگاه، محتوا و عنصر شناسی سیاست مطرح شده است. این فصل مشتمل بر پنج

مبحث می‌باشد؛ در مبحث نخست، مفهوم سیاست جنایی و تفکیک آن از سیاست کیفری، در مبحث دوم، پیدایش سیاست جنایی علمی در آیین بازخوانی تاریخ، در مبحث سوم، اقسام سیاست جنایی، در مبحث چهارم، ارکان و عناصر سیاست جنایی و در مبحث پنجم نیز، سیاست جنایی ملی و فراملی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوم نیز قلمرو مداخله دولت در سیاست جنایی در بستر تعامل با جامعه مدنی مطرح شده که خود حاوی دو مبحث است؛ در مبحث نخست، توجیهات و ضوابط منضبط کننده مداخله دولت در سیاست جنایی و در مبحث دوم نیز، شکل و مدل سیاست جنایی به اعتبار انواع دولتها و محدوده مداخله جامعه مدنی بیان شده است. در فصل سوم، سیاست جنایی و گرامر گفتمان‌های سازه‌ای مطرح گشته که خود مشتمل بر هفت مبحث می‌باشد؛ در مبحث نخست، سیاست جنایی و پدیده جنایی در فضای سایبر، در مبحث دوم، سیاست جنایی و فرایند توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی جوامع، در مبحث سوم، فرهنگ و فرهنگ سازی و مزایده‌های فکری سیاست جنایی، در مبحث چهارم، هژمونی هنجار جنگ و تحرکات اجباری سیاست جنایی، در مبحث پنجم، نخبه گرایی و عوام گرایی در عرصه سیاست جنایی، در مبحث ششم برهم کنش سیاست جنایی و آموزه های حقوق بشری و بالاخره در مبحث هفتم نیز، برساخت سیاست جنایی و الگوی افتراقی بودن از نظر خواهد گذشت. در فصل چهارم، بحران‌های سیاست جنایی و علت‌شناسی آنها بررسی خواهد شد. این فصل نیز خود مشتمل بر دو مبحث می‌باشد؛ در مبحث نخست، واقعیت و سطوح بحران در سیاست جنایی و در مبحث دوم، عوامل بحران در سیاست جنایی تحلیل خواهد گشت.

در اینجا به رسم وظیفه و اخلاق حرفه‌ای بر خود فرض دانسته که از نصایح ارزشمند جناب آقای دکتر محمد علی مهدوی ثابت (استادیار دانشگاه امام صادق (ع))، جناب آقای دکتر ایرج گلدوزیان (استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران) و جناب آقای دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی (استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی) صمیمانه تقدیر و تشکر نمائیم و به ارواح پاک اساتید آرمیده در جوار حق تعالی علی الخصوص ستارگان بی بدیل و همیشه جاوید آسمان علم و معرفت، مُعَظَم دانشمندان؛ مرحوم دکتر رضا نوربها، مرحوم دکتر مهدی کی نیا و مرحوم دکتر امیر خان سپهوند که وامدار ابدی فرازهای گرانسنگشان می-

باشیم، درود می فرستیم. بدون تردید، مساعدت مسئولین محترم انتشارات مجد خصوصاً همکاری بی شائبه سرکار خانم رحمانی را در قسمت صفحه آرایی و حروفچینی و نیز محبت جناب آقای حسینی نیک مدیر محترم این انتشارات را در چاپ به موقع این اثر فراموش نخواهیم کرد.

و اما در پایان از کلیه مخاطبان و اساتید فاضل و فرهیخته، تقاضامندیم که با بیان نقطه نظرات ارزشمند و شنیدنی خود، نگارندگان را رهین منت خویش ساخته و کاستی های فراوی این اثر را گوشزد نمایند، تا ان شاء الله در چاپ های بعدی ملحوظ نظر واقع و مرتفع گردند.^۱

آبادیش از پرتو عدل و داد است
هر مملکتی که بیشتر آزاد است^۲

هر مملکتی در این جهان آباد است
کمتر شود از حادثه ویران و خراب

تهران، مهر ماه سال یکهزار و سیصد و نود و یک خورشیدی

۱- ایمیل نگارندگان جهت برقراری ارتباط:

salmankunani@yahoo.com

dr.mondani@yahoo.com

jamal.ansari@yahoo.com

۲- استاد و معلم دادگری، فرخی یزدی

درآمد

(فرهنگ سیاست جنایی)

۱- جامعه و نظام اجتماعی ذاتاً نهادی سیاستگذار است، چرا که مفهوم مقوم آن یعنی قرارداد اجتماعی که همزیستی مسالمت‌آمیز افراد بشری را ندا بخش است، می‌طلبد زعم جامعه در راستای رتق و فتق امور و مدیریت امر انتظام اجتماعی، همواره روی به سیاستگذاری و استخدام تدابیر اجرایی آورد. تاریخ تمدن جوامع و ملل مختلف به وضوح گویاست که مسأله سیاستگذاری عمومی همیشه از اهم ملزومات ترقی و تعالی حیات جوامع بوده و خواهد بود. نظامات گرانسنگی چون اقتصاد، فرهنگ، حقوق و ... از جمله حوزه‌هایی هستند که همواره بازار تولید و عرضه این سیاست‌ها معرفی می‌شوند. مسأله سیاستگذاری در ابعاد و حوزه‌های مختلف از جمله حوزه‌های مذکور، اصولاً در قالب طراحی و وضع یکسری نظام نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و قوانین جامه عمل به خود می‌پوشاند، به نحوی که بعضاً بسیاری از آنها دارای قلمرو و موضوع حصری و بعضاً برخی دیگر، محتوایی کاملاً ترکیبی و چند بعدی دارند و مسائل مختلفی را پوشش می‌دهند. در این بین به زعم بسیاری از متفکران، معضل پدیده جنایی از جمله مسائلی است که هم سبب به چالش کشیده شدن نظامات پیش گفته گشته و هم موجبات چاره اندیشی و سیاستگذاری را توسط متولیان امر فراهم ساخته است. سیاست و راهبردی که در راستای مبارزه با این معضل و پیشگیری از آن اتخاذ می‌گردد به نهاد یا سیاست جنایی موسوم می‌باشد که حقیقتاً فراتر از یک نهاد یا ساخت اجتماعی رفته و هویت یک دانش حقیقی را تشکیل داده است. بر این اساس است که در تقسیم بندی علوم جنایی، از سیاست جنایی به عنوان یکی از رشته‌ها و شاخه‌های مهم این علوم یاد می‌شود. علم یا دانش سیاست جنایی با تمامی ساختارها و نهادهای نظام اجتماعی از جمله اقتصاد، فرهنگ و سیاست در تعامل مستقیم است و لذا هیچ بیراه نیست که اگر آنرا جامعوی‌ترین رشته از علوم جنایی معرفی نماییم. مضافاً اینکه سیاست جنایی از علوم است که هم تدبیر وضع فعلی و آینده را در کانون